

ТРАНСФОРМАЦІЯ АКАДЕМІЧНОГО МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В УМОВАХ ВІРТУАЛІЗАЦІЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА

Олійник Ярослава Володимирівна,

викладач кафедри мистецької освіти

Житомирського державного університету імені І. Франка

ORCID ID: 0009-0008-7834-9997

У статті досліджено феномен віртуальної концертної діяльності як специфічної форми комунікативної системи в просторі сучасної академічної музики. Проаналізовано трансформацію традиційної тріади «композитор – виконавець – реципієнт» під впливом цифрових медіацій. Визначено, що віртуалізація академічного перформансу призводить до появи нових онтологічних характеристик музичного твору: імерсивності, нелінійності та гіпермедіальності. Визначено генезис та типологію віртуального концерту, розмежовано поняття пряма трансляція, запис VR-перформанс, відеоперформанс. Досліджено вплив технологій VR/AR на виконавську школу та рецептивні стратегії сучасного слухача. Визначено ключові формати віртуальних івентів (стрімінги, VR-перформанси, концерти у метавесвітах) та їхній вплив на соціальну взаємодію аудиторії. Метою статті є виявлення та теоретичне обґрунтування специфіки віртуальної концертної діяльності як новітньої комунікативної моделі в академічному музичному мистецтві, а також аналіз її трансформаційного впливу на виконавський канон та досвід реципієнта в умовах цифрових медіацій. Завдання проаналізувати трансформацію концертної практики в цифровому середовищі визначити специфіку взаємодії між виконавцем та аудиторією, розкрити культурно-теоретичні підстави унікальності віртуального концерту. Наукова новизна полягає у розширенні уявлень про структуру музичної комунікації через концептуалізацію «цифрового середовища музичної події», де роль слухача трансформується з пасивного споживача у активного співучасника (партисипанта) творчого процесу. Методологія дослідження базується на комплексному використанні системно-структурного та компаративного підходів, що дозволяють вивчити трансформацію музичного мистецтва як цілісної системи; феноменологічного та семіотичного методів для інтерпретації нових сенсів віртуального перформансу; а також на застосуванні методів аналізу та синтезу, порівняльно-історичного, медіа-аналізу та жанрово-стильового аналізу для виявлення специфіки побутування академічної музики в цифровій реальності.

Ключові слова: академічна музика, віртуальна концертна діяльність, соціокультурна комунікація, імерсивність, виконавська інтерпретація, цифрова трансформація, медіатизація, метавесвіт.

Oliinyk Yaroslava. Transformation of academic musical art in the context of virtualization of the socio-cultural environment

The article explores the phenomenon of virtual concert activity as a specific form of communicative system within the space of contemporary academic music. The transformation of the traditional "composer – performer – recipient" triad under the influence of digital mediations is analyzed. It is established that the virtualization of academic performance leads to the emergence of new ontological characteristics of the musical work: immersiveness, nonlinearity, and hypermediality. The study defines the genesis and typology of the virtual concert, distinguishing between the concepts of live streaming, recording, VR-performance, and video-performance. The impact of VR/AR technologies on the performing school and the receptive strategies of the modern listener is investigated. Key formats of virtual events (streamings, VR-performances, metaverse concerts) and their influence on the social interaction of the audience are identified. The aim of the article is to identify and theoretically substantiate the specifics of virtual concert activity as a cutting-edge communicative model in academic musical art, as well as to analyze its transformational impact on the performing canon and the recipient's experience in the context of digital mediations. The tasks involve analyzing the transformation of concert practice in the digital environment, determining the specifics of interaction between the performer and the audience, and revealing the cultural and theoretical foundations of the virtual concert's uniqueness. The scientific novelty lies in expanding the understanding of the structure of musical communication through the conceptualization of the "digital environment of the musical event," where the role of the listener is transformed from a passive consumer into an active participant (participant) in the creative process. The research methodology is based on the integrated use of systemic-structural and comparative approaches, which allow for the study of the transformation of musical art as a holistic system; phenomenological and semiotic methods for interpreting new meanings of virtual performance; as well as the application of methods of analysis and synthesis, comparative-historical, media analysis, and genre-stylistic analysis to identify the specifics of academic music's existence in digital reality.

Key words: academic music, virtual concert activity, sociocultural communication, immersiveness, performing interpretation, digital transformation, mediatization, metaverse.

Вступ. Академічна музика, яка традиційно апелювала до консервативних форм побутування (філармонійний зал, акустична автентичність), на сучасному етапі інтегрується у віртуальний простір, тому віртуальна концертна діяльність постає як складна синергетична модель, що деконструє традиційні поняття «автентичності», «живого виконання» (liveness) та «художнього

простору». Загалом віртуальна концертна діяльність переросла стадію «вимушеної альтернативи» (якою вона була під час пандемії) і трансформувалася у самостійний формат соціокультурної практики. Вона володіє унікальним набором комунікативних засобів, які неможливі в офлайн-середовищі (гіпертекстуальність, миттєвий зворотний зв'язок, мультимедійність). Це породжує наукову

проблему: як зміна фізичного субстрату комунікації (заміна реального залу цифровим симулякром) трансформує художній зміст та етико-естетичні параметри музичного мистецтва. Діджиталізований концерт долає просторовий бар'єр, відбувається глобалізація аудиторії (концерт у Берліні може слухати весь світ одночасно), на заміну аплодисментам приходиться інтерактивність (через коментарі, голосування, донати) та демократизація (зниження ієрархічного бар'єру між елітарним мистецтвом та масовим глядачем). Важливо, що AI в академічному середовищі не замінює інтерпретатора-людину, а розширює межі «тексту» музичного твору, перетворюючи його на динамічну структуру, здатну до самооновлення в цифровому діалозі з реципієнтом. Тому є підстави трактувати віртуальний концерт як самостійне культурне явище що не зводиться до звичайної цифрової репрезентації сцени філармонії.

Матеріали та методи. Теоретичне підґрунтя дослідження віртуалізації музичного простору є міждисциплінарним і базується на перетині музикознавства, медіафілософії та цифрової антропології. Фундаментальне значення для розуміння природи цифрового перформансу мають праці Ф. Ауслендера (P. Auslander), зокрема його концепція "liveness" (живості). Автор обґрунтовує тезу про те, що в сучасній культурі медіатизоване виконання не є рефлексією живого, а часто стає первинним детермінантом сприйняття. Питання «аури» твору та його технічної відтворюваності, що є критичним для академічного мистецтва розглядаються в контексті гіперреальності та симулякрів – у працях Ж. Бодріяра. Проблематика зміни слухачького досвіду в цифровому середовищі висвітлена у дослідженнях Н. Кука (N. Cook) та Е. Кларка (E. Clarke). У контексті академічного інструменталізму особливу цінність мають розвідки М. Гриффітса (M. Griffiths) щодо віртуальної оркестрації та цифрової автентичності звуку. Для досягнення цілей дослідження застосовано такі методи: системно-структурний, компаративний, феноменологічний, аналізу та синтезу, порівняльно-історичний, семіотичний, медіа аналізу, жанрово-стильовий.

Результати. Віртуальний концерт варто розглядати не як цифрову копію живого виступу, а як окреме соціокультурне явище, що формується на перетині медіа технологій, культури участі та нових моделей сприйняття мистецтва. Його теоретичне обґрунтування можна розкрити через кілька ключових підходів: медіатеорія та розширена реальність. Віртуальний концерт функціонує в межах цифрового медіапростору, що змінює саму природу мистецької події. Відповідно до концепції Маршалла Маклюена, медіум (цифрове середовище) визначає характер повідомлення, а отже, цифрова форма трансляції не є нейтральною [1, с. 74–81]. На відміну від традиційного концерту, віртуальний: не має чіткої просторової локалізації; забезпечує ефект телеприсутності; допускає асинхронність сприйняття. Таким чином, змінюється сама категорія «присутності», яка перестає бути фізичною і набуває медіаційного характеру. Тобто відбувається перехід від споглядання (прослуховування) до партисипації. У класичній

культурі концерт – це одноразова подія тут і тепер. У віртуальному форматі подія може бути повторюваною або асинхронною, включає інтерактивні елементи (чат, реакції, аватари). Це наближає віртуальний концерт до концепції перформативності, яку розвивав Ервін Гофман, де соціальна взаємодія стає сценою але ця сцена цифрова і множинна. Повсякденне життя трактується як вистава, люди («актори») на сцені («соціальна ситуація») перед аудиторією («інші люди») розігрують певні ролі, щоб справити потрібне враження [2].

Віртуальний концерт не просто відтворює реальність – він її може перевершувати: неможливі у фізичному світі сценічні ефекти (камера дає змогу роздвигатися польоти, трансформації, зміну законів фізики) стають реальними. Також реципієнт-музикант у наближенні може побачити позиції рук інструменталіста, відчувати інтонування так, ніби виконує сам, тобто увійти у певний навчальний процес. Відбувається трансформація акустичного досвіду: академічна музика значною мірою ґрунтується на акустичних характеристиках простору (резонанс, тембр, реверберація, просторове звучання), а мережевий концерт медіатизує звук (через запис, обробку, компресію), стандартизує акустику. Діджиталізований перформанс презентує ідеальні виступи без технічних збоїв, дозволяє створити концерт без виконавських помилок із контрольованим балансом звуку та з візуальною драматургією. У традиційній академічній музиці велике значення має унікальність виконання, а віртуальний концерт це змінює: через монтування, повторення виникає гібрид між концертом і аудіовізуальним твором, створюються нові естетичні форми. Все це узгоджується з концепцією симулякрів та гіперреальності Жана Бодріяра, де копія перестає бути вторинною щодо реальності. Отже, віртуальний концерт постає як гіперреальність, що не відтворює, а конструює нову форму досвіду [3, с. 68–73].

На відміну від традиційного концерту де аудиторія здебільшого пасивна у віртуальному глядач є учасником (реакції, донати, вплив на сценарій), а отже формується спільнота в реальному часі, зникає межа між виконавцем і аудиторією. У віртуальному форматі ритуал звичайного концерту (сцена, тиша, виконавець, слухач) трансформується: зникає просторовий контекст руйнується нормативна модель поведінки слухача, з'являється індивідуалізоване середовище сприйняття. Виникає питання «аури» твору: якщо провести паралель з концепцією Вальтера Бенжаміна, то в академічній музиці «аура» створюється акустикою зали, тишею та спільним диханням залу. Віртуалізація ж «розчиняє» цю ауру, але натомість пропонує «гіперреальність» (коли слухач чує звук ближче і детальніше). Впровадження алгоритмів штучного інтелекту в академічну музику трансформує саму природу виконавської автентичності. Поява AI-диригентів та інтерактивних партитур, що підлаштовуються під темп живого соліста в реальному часі, змінює ієрархію на сцені. Це створює новий тип гібридного перформансу, де машина виступає не як пасивний відтворювач, а як активний партнер у комунікації. Для митця у цьому віртуальному просторі постає питання оволодіння новими навичками – не

лише виконавської майстерності, а й володіння інструментами медіа-перформансу. Сьогодні AI-системи вже аналізують переваги слухача, пропонуючи індивідуальні «маршрути» віртуальними концертними залами, що дозволяє залучити нову аудиторію через глибоку персоналізацію культурного продукту. Окрім вище згаданого, існує й інша сторона у дослідженні віртуального концерту. Згідно з теорією емоційного зараження, у концертній залі виникає несвідоме переймання емоцій сусіда, організм реагує на дихання, серцебиття, а в цифровому концерті виникає дефіцит такої кінестетичної емпатії [4, с. 1–8]. Проблемою віртуальності стає фрагментарність сприйняття – відволікання на телефон, побутове оточення. Діджиталізований перформанс створює ілюзію близькості до соліста через крупні плани камери, глядач розвиває односторонні стосунки з медіа-персонами, відчуває зв'язок з артистом але не з іншими слухачами, як це відбувається в залі. Відсутній соматичний досвід: тілесні відчуття звукових хвиль та колективної вібрації повітря. Віртуальні новітні платформи намагаються компенсувати цей дефіцит через активні чати, «колективне переживання» перекладається на мову тексту та емодзі, через віртуальні кімнати прослуховування. Мережевий концерт змінює механізми естетичної дистанції (за Е. Буллоу) [5, с. 1–7]. Якщо традиційний академічний зал забезпечує стабільну дистанцію через ритуал (дрес-код, тиша, архітектура), то цифрова платформа вимагає від слухача свідомих інтелектуальних зусиль дистанціювання від свого побуту. Отже, віртуальний концерт розширює доступ до музики, але трансформує психоакустичний досвід.

Генезис та типологія віртуальних концертів: 1) трансляційна модель (Live-streaming) – класичний формат (YouTube, Facebook Live). 2) інтерактивна модель: концерти на базі ігрових платформ (Fortnite, Roblox), де слухач стає активним аватаром. 3) Імерсивна модель: Використання VR (віртуальної) та AR (доповненої) реальності для створення ефекту присутності. Віртуальний концерт умовно можна класифікувати на декілька академічних визначень: 1) відео інтерпретація (режисура, монтаж і локація працюють на розкриття змісту музики, наприклад кліпи Х. Буніатшвілі) 2) відео-перформанс – кліп знятий одним кадром в нетипових умовах (на природі) 3) Музичне відео-аудіовізуальний синтез, відеоінтерпретація музичного тексту, використовуються ефекти візуалізації звуку (наприклад кліпи The Piano Guys). Виконавець тут постає актором, а режисер співавтором інтерпретації.

Віртуальна концертна діяльність в академічному сегменті еволюціонує від простої трансляції до створення симультанних художніх просторів. На відміну від естрадної музики, де домінує видовищність, в академічній музиці спрямована на відтворення «інтелектуальної аурі» твору. Яскравим прикладом є віртуальна платформа Digital Concert Hall берлінської філармонії: «віртуальна філармонія» з підпискою, архівом та багатокамерною зйомкою, що дає ефект присутності всередині оркестру. Реципієнт може почути оркестр у тривимірному звучанні завдяки технології Immersive Audio в усіх його просторових вимірах. Ця технологія дозволяє відтворити

унікальну акустику Берлінської філармонії, тому можна повністю зануритися в музику під час прослуховування, ніби перебуваючи в залі. Реалізація просторових характеристик цього концертного залу забезпечується застосуванням складного алгоритмічного аналізу в процесі зведення аудіосигналу. З огляду на специфіку інструментального складу та варіативність сценічного розташування музикантів у кожній окремій композиції, параметри міксування розраховуються індивідуально для кожного твору. Фундаментальним елементом досліджуваного підходу є спеціалізована технологія апміксування (upmixing), оптимізована під акустичні параметри Берлінської філармонії. Дана методика, розроблена звукорежисером Б. Шредером у співпраці з А. Вольфом, інтегрована в робочий процес Digital Concert Hall. Вона дозволяє здійснювати прецизійну трансформацію нативних стереозаписів у багатоканальний формат об'ємного звуку Dolby Atmos 7.1.4.

Проміжним етапом, який підготував ґрунт для повної віртуалізації стали Трансляції *Metropolitan Opera* у кінотеатрах (зокрема на сайті цього оперного театру). Під час пандемії проєкт Nightly Opera Streams надавав безкоштовний доступ до записів вистав створював ефект «події» через обмежений час доступу. Лондонський симфонічний оркестр (London Symphony Orchestra – LSO Live) активно використовує стрімінгові платформи, спеціально адаптовані цифрові формати концертів; освітні онлайн-проєкти. В Україні також, під час війни відбувалися трансляції концертів – прем'єр на YouTube каналах («Open Opera Ukraine», онлайн-проєкти Львівської національної опери).

Окремим видом, який радикально трансформує класичну модель сприйняття, де слухач завжди перебуває в залі є концерти у VR-середовищах: глядач «переміщується» всередині оркестру, змінює точку слухання, взаємодіє з простором, впливає на візуальні ефекти. Це перетворює музичне сприйняття з акту споглядання на акт цифрової співтворчості. Перехід у метавсесвіти та використання технології Volumetric Video створив проблему збереження виконавської автентичності. У випадку віртуальних виступів, де рухи реального піаніста переносяться на цифрову модель (аватар), відбувається втрата мікроміміки, проте виникає новий вид «алгоритмічної експресії» – цифровий артистизм. Виконавець має адаптувати свій артистичний апарат до вимог сенсорів, породжуючи гібридну техніку гри, де жест є одночасно джерелом звуку та цифровим сигналом для візуальних ефектів. Отже, в умовах віртуального концерту категорія виконавського жесту проходить процес деконструкції та подальшої цифрової збірки: використання систем *Motion Capture* та *Live Coding* перетворює жест інструменталіста на генератор візуальних смислів. Музикант стає суб'єктом мультимедійного перформансу, де технічна віртуозність повинна корелювати з алгоритмічною логікою цифрової платформи. Також присутня психологічна інверсія: відсутність феномену колективної співприсутності живої аудиторії вимагає від виконавця моделювання художнього простору інтелектуально, без опори на сенсорний фідбек [6, с. 1–5]. Поняття «глибокого

слухання», яке є надважливим в академічній музиці, віртуалізація ділить на два вектори трансформації цього досвіду: імерсивна ізоляція шляхом використання VR-технологій (створення ілюзії чистого мистецького простору) та інтерактивна співучасть, де реципієнт отримує можливість маніпулювати простором. Парадоксальним є те, що поряд з фізичною ізоляцією реципієнта, феномен телеприсутності дозволяє досягти вищого ступеня емоційного залучення. Окрім того, віртуалізація дозволяє візуалізувати архітектоніку музичної форми (наприклад, графічне розгортання партитури в 3D), що стимулює аналітичне сприйняття складних академічних жанрів (фуга, соната, симфонія).

Висновки. Віртуальна концертна діяльність в академічній музиці постає як синтетична комунікативна модель, що поєднує фундаментальні засади класичного виконавства з нелінійними можливостями цифрових медіа. Вона, не руйнуючи традиції, виступає засобом її актуалізації в сучасному технологічному контексті. Мережевий концерт синтезує принципи класичного інструменталізму та новітніх медіа технологій, спричиняє

трансформацію виконавської школи (акцент на медіа-артистизмі, сприяння у формуванні медіа-компетентності артиста) та рецептивних стратегій (імерсивність, інтерактивність). Для реципієнта це відкриває шлях до персоналізованої герменевтики музичного твору, де імерсивність та інтерактивність сприяють глибшому розумінню складної музичної форми. Віртуалізація академічного виконавства призводить до виникнення нового типу текстуальності: музичний твір перестає бути лише звуковим об'єктом і стає частиною візуального медіа-контенту. Цифрові концерти сприяють інклюзивності культури, долаючи фізичні, географічні та економічні бар'єри. Для українського контексту це стало критично важливим чинником збереження національної єдності та культурної репрезентації в умовах глобальної міграції та воєнних викликів. У подальших дослідженнях можливі розробки нових методологічних підходів до підготовки музикантів у закладах вищої мистецької освіти, які б враховували специфіку медіа-перформансу; дослідження трансформації музичного часу та простору, мікро-виразовості, гібридних тембрів, цифрового жесту.

Література:

1. Фісанов В. Впливи Маршалла Маклюена на глобальні та канадські медійні практики: погляд із XXI століття. *Історико-політичні проблеми сучасного світу: збірник наукових статей*. 2020. Т. 41. С. 73–82. DOI: <https://doi.org/10.31861/mhpi2020.41.73-82>
2. Кук Н. *Beyond the Score: Music as Performance*. Oxford : Oxford University Press, 2013. 472 p. DOI: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199357406.001.0001>
3. Стебельська О. І. До питання про симулякрізацію соціально-культурного простору. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2022. Вип. 39. С. 66–71. DOI: <https://doi.org/10.32782/apfs.v039.2022.12>
4. Csikszentmihalyi M. *Flow: The Psychology of Optimal Experience*. New York : Harper & Row, 1990. 303 p. URL: https://www.researchgate.net/publication/224927532_Flow_The_Psychology_of_Optimal_Experience (дата звернення: 25.03.2026).
5. Cupchik G. C. The evolution of psychical distance as an aesthetic concept. *Culture & Psychology*. 2002. Vol. 8, No. 2. P. 155–187. DOI: <https://doi.org/10.1177/1354067X02008002437>
6. Auslander P. *Liveness: Performance in a Mediatized Culture*. 3rd ed. London ; New York : Routledge, 2023. 282 p. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781003106609>
7. Baym N. K. *Playing to the Crowd: Musicians, Audiences, and the Intimacy of Connection*. New York : NYU Press, 2018. 312 p. DOI: <https://doi.org/10.18574/nyu/9781479896165.001.0001>

References:

1. Fisanov, V. (2020). Vplyvy Marshalla Makliuena na hlobalni ta kanadski mediini praktyky: pohliad iz XXI stolittia [Marshall McLuhan's influences on global and Canadian media practices: a view from the 21st century]. *Istoryko-politychni problemy suchasnoho svitu: zbirnyk naukovykh statei*, 41, 73–82. <https://doi.org/10.31861/mhpi2020.41.73-82> [in Ukrainian].
2. Cook, N. (2013). *Beyond the score: Music as performance*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199357406.001.0001> [in English].
3. Stebelska, O. I. (2022). Do pytannia pro symuliakryzatsiiu sotsialno-kulturnoho prostoru [On the issue of simulacration of social and cultural space]. *Aktualni problemy filosofii ta sotsiologii* [Actual Problems of Philosophy and Sociology], 39, 60–65. <https://doi.org/10.32782/apfs.v039.2022.12> [In Ukrainian].
4. Csikszentmihalyi, M. (1990). *Flow: The psychology of optimal experience*. Harper & Row. https://www.researchgate.net/publication/224927532_Flow_The_Psychology_of_Optimal_Experience [in English].
5. Cupchik, G. C. (2002). The evolution of psychical distance as an aesthetic concept. *Culture & Psychology*, 8(2), 155–187. <https://doi.org/10.1177/1354067X02008002437> [in English].
6. Auslander, P. (2023). *Liveness: Performance in a mediatized culture* (3rd ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003106609> [in English].
7. Baym, N. K. (2018). *Playing to the crowd: Musicians, audiences, and the intimacy of connection*. NYU Press. <https://doi.org/10.18574/nyu/9781479896165.001.0001> [in English].

Дата першого надходження статті до видання: 27.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 24.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.05.2026